

Sorin Şipoş

Între Orient și Occident

Imaginea Principatelor Române în relatările călătorilor străini
(1710-1810)

Sorin Șipoș este absolvent al Facultății de Istorie-Filosofie, din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, specializarea Istorie (1988-1993), unde își va urma și studiile doctorale, fiind doctor în istorie din 2001. În 1993 își începe cariera universitară la Universitatea din Oradea, fiind preparator, apoi asistent (1996), lector (1998), conferențiar (2005) și profesor (2008 – prezent).

În 2015 obține abilitarea la Universitatea Babeș-Bolyai și devine conducător de doctorat la Școala Doctorală de Istorie de la Universitatea din Oradea, iar din 2020 este conducător de doctorat asociat la Universitatea din Padova. Specialist în istoria medievală și premodernă a României, își propune ca direcții de cercetare teme precum: putere și imaginar politic, imaginea societății românești în relatările călătorilor străini și istoria istoriografiei.

Este directorul Centrului de Studii Interdisciplinare (2011 – prezent), directorul Școlii Doctorale de Istorie, Universitatea din Oradea (aprilie 2017 – prezent), respectiv prorector al Universității din Oradea (2023 – prezent). A publicat 71 de cărți, ediții de izvoare istorice, volume îngrijite și coordonate în calitate de autor sau coautor și peste 160 de studii și articole în reviste de specialitate, dintre care amintim următoarele: *Image of Central and Eastern Europe Borders in Foreign Travellers' Narratives. Dalmatian Vlachs (Morlachs) in a Manuscript from 1806*, Cluj-Napoca, 2015; *Silviu Dragomir – istoric*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015; *Revue de Transylvanie*. Ediție anastatică. Studiu introductiv Sorin Șipoș, Roxana Ivașca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2022; Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Ediție și studiu introductiv de Ioan Bolovan, Sorin Șipoș, Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2024. Membru în bordul de redacție din cadrul a numeroase reviste din țară și din străinătate, a participat la stagii de predare și de cercetare în următoarele centre universitare și institute de cercetare: Venezia, Padova, Salamanca, Alicante, Reims, Nancy, Nanterre, Amiens, Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Ungariei, Universitatea de Stat din Moldova. A obținut premiul *Dimitrie Onciul* al Academiei Române (2010), Profesor Bologna (2014), este membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România (2024) și *Doctor Honoris Causa* al Universității de Stat din Moldova (2025).

Sorin Şipoş

Între Orient și Occident

**Imaginea Principatelor Române
în relatările călătorilor străini
(1710-1810)**

Editura Universității din Oradea

Editura Academia Română
Centrul de Studii Transilvane

Oradea, Cluj-Napoca
2026

Universitatea din Oradea
Centrul de Studii Interdisciplinare Silviu Dragomir

Muzeul Țării Crișurilor Oradea
– Complex Muzeal

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȘIPOȘ, SORIN

**Între Orient și Occident: Imaginea Principatelor
Române în relatările călătorilor străini: (1710-1810) /**

Sorin Șipoș. - Oradea: Editura Universității din Oradea;
Cluj-Napoca : Editura Academia Română. Centrul de
Studii Transilvane, 2026

Conține bibliografie

ISBN 978-606-10-2488-9

ISBN 978-606-038-075-7

94

Redactor: Roxana Ivașca

Lector: Paul Șipoș

Tehnoredactor: Adrian Buzaș

Imagine copertă: Watts William, *Entrance to the Convent of St. Mary*, Biblioteca
Academiei Române, Colecția de Stampe, 1076.

© Sorin Șipoș

Toate drepturile rezervate. All rights reserved.

Cuprins

Introducere	7
I. Metodologia cercetării	11
1. Introducere	11
2. Obiectivele și metodologia cercetării	15
II. Călători străini în Țările Române și simbolistica frontierelor	31
1. Introducere	31
2. Martorii frontierei. Locuri, imagini, stări de spirit	34
3. Frontiere interioare. Frontierele după „frontiere”	49
III. Intrarea voiajorilor în Principatele Române și mijloacele de călătorie utilizate	57
1. Introducere	57
2. Analiza relatărilor de călătorie.....	60
3. Traversarea frontierei. Pe unde intrau călătorii străini în Principate	76
IV. Din capitalele imperiilor la curțile domnești	93
1. Introducere	93
2. Orient și Occident în ceremonialul de la curțile domnești	96
V. Relatările călătorilor străini despre căile de comunicație	125
1. Introducere	125
2. Călătorii străini despre căile de comunicație	130
VI. Romanitatea românilor	149
1. Introducere	149
2. Originea românilor. Relatări de călătorie.....	150
VII. Credințele, obiceiurile și tradițiile la românii din Principate	169
1. Introducere	169
2. Metodologia cercetării	171
3. Credințele, obiceiurile și tradițiile la românii din Principate	173

VIII. Imaginea regimului politic din Principatele Române	199
1. Introducere	199
2. Metodologia cercetării și ipotezele de lucru	202
3. Imaginea regimului politic din Principate	205
Concluzii	245

Introducere

Proiectul de față își are originile în anii studenției mele clujene, începută în anul 1988 și finalizată în 1993. Pentru studenții de la istorie, lucrările istoriografiei franceze din Școala Analelor despre istoria mentalităților și „imaginea celuilalt” erau, în anii de final ai regimului comunist, adevărate romane istorice lecturate cu o mare plăcere. Ele reprezentau o legătură culturală și mentală cu mediul occidental și generau o oază de normalitate într-o epocă de criză morală și politică din România comunistă. Ne gândeam încă de atunci că lucrările lui Fernand Braudel, Marc Bloch și Jacques Le Goff, dar și ale altor istorici care se revendicau din acest curent istoriografic, ar putea să reprezinte pentru istoricii români modele de a scrie istoria națională eliberată de influențele politicului din regimul comunist, dar și într-o formă plăcută cititorilor și pasionaților de istorie. Profesorii noștri dedicați, precum și cărțile istoriografiei franceze traduse în limba română și recomandate de ei, erau ceva deosebit pentru studenții de la istorie din acea epocă.

Atât în ultimii ani ai regimului comunist, cât mai ales în perioada de după anul 1990, am fost preocupat de locul și de rolul românilor în spațiul de frontieră dintre creștinătate și islam, dar și de felul în care erau priviți ei de străini. Îndeosebi, după anul 1990 s-au conturat în spațiul public două puncte de vedere opuse în privința receptării românilor. Primul, dominant în epocă, era acela că românii erau departe de calitățile pe care uneori ni le atribuiam, anume: generozitate, bunătate, ospitalitate, implicare, hărnicie și curaj. Ba, dimpotrivă, aveam uneori impresia că se încuraja o politică concertată în mijloacele de informare unde românii erau prezentați în general într-o manieră negativă. În ultima perioadă au apărut și lucrări așa-zis științifice în mediul academic unde este contestată în bloc istoriografia românească din perioada interbelică și din perioada comunistă, precum și romanitatea românilor, care ne-a ținut legați și conectați de secole de civilizația occidentală. De cealaltă parte, pe direcția protocronismului din anii ‘80 ai secolului trecut, românii erau văzuți și descriși ca fiind cel mai remarcabil popor din Europa de Sud-Est, care au apărat Europa Occidentală de invazia otomană, iar Principatele Române și, mai apoi, România ca fiind cele mai frumoase țări, respectiv cea mai frumoasă țară. Această dihotomie de păreri despre propriul popor m-a intrigat, dar m-a și întristat.

De aceea, după câțiva ani de pauză am reluat cercetările asupra manierei în care românii sunt percepuți în relatările călătorilor străini în secolul al XVIII-lea. Finalizarea acestui proiect de cercetare era și un pariu cu mine, deoarece fusese una dintre temele la care mă gândeam pentru o teză de doctorat. Am pornit această temă

de investigație în primul rând ca să mă lămuresc pe mine în privința receptării românilor, a felului lor de a fi și a țărilor în care locuiesc. Imaginea celuilalt, a străinului, a marginalului este, așa cum am precizat mai sus, o direcție de cercetare a trecutului care își are originile în istoriografia Școlii Analelor și vine dinspre literatură. Istoricii francezi sunt cei care au încurajat cercetările interdisciplinare, precum și utilizarea unor surse documentare cât mai diverse pentru cercetarea istorică. Astfel, relatările de călătorie, jurnalele, memoriile, articolele de presă, scrisorile celor aflați cu diferite misiuni în Principate, precum și rapoartele oficiale către suveranii care i-au trimis în misiuni sunt surse documentare importante pentru cercetarea noastră. De asemenea, cu ajutorul acestor surse diverse încercăm să avem o imagine cât mai aproape de realitatea trecutului investigat pornind de la principiul că observatorul străin este, cel puțin teoretic, mai obiectiv în consemnările făcute. Tocmai de aceea, am urmărit să vedem pentru un segment de timp cum sunt percepute Principatele Române și realitățile de aici prin intermediul unor observatori care nu au legături speciale și de sânge cu românii și, deci, teoretic, mult mai obiective și mai aproape de adevăr.

De ce titlul *Între Orient și Occident. Imaginea Principatelor Române în relatările călătorilor străini (1710-1810)*? Pentru că și atunci, ca și în prezent, Principatele Române erau percepute ca fiind la frontiera dintre Orient și Occident. Unii călători plasau Transilvania în Europa, în timp ce alții considerau Moldova și Țara Românească ca făcând parte din Imperiul Otoman, deci, fiind în Orient. Realitățile politice din Principate îi făceau pe voiajori să le așeze în Occident sau în Orient. Argumentul politic este important în această ordonare, dar el nu este și nu trebuie să fie decisiv. De aceea, în lucrarea noastră încercăm să pătrundem în mintea și în sufletul voiajorilor noștri pentru a înțelege cum gândesc și ce simt în raport cu realitățile din spațiul românesc.

Ne-am propus să-i însoțim în periplul lor încă de la frontieră, până la curtea domnească, pentru a avea o imagine de ansamblu a călătoriei lor de la primele contacte, prin intermediul funcționarilor, al vămii, carantinei și al mijloacelor de transport utilizate. Ideea de la care am pornit a fost de-a avea informații din partea călătorilor pe orizontală, adică de la intrarea în țară, până la destinația finală, dar și date obținute pe verticală, adică de la domnie, până la țaranul care îl adăpostea noaptea pe călătorul nostru obosit după o călătorie extenuantă și disperat că nu are unde să doarmă într-o noapte ploioasă sau geroasă. Astfel, voiajorul nostru ne oferă informații complexe și detaliate despre simbolistica și conceptul de frontieră din epocă, despre martorii frontierei și stările de spirit trăite de străini la trecerea dintr-o țară în cealaltă, și despre diferențele existente între Transilvania și celelalte două țări, Țara Românească și Moldova.

Un alt segment important din lucrarea de față este despre mijloacele de călătorie, căile de comunicații, și despre originea, obiceiurile și tradițiile românilor. Deși drumurile și mijloacele de călătorie erau la mare distanță de ceea ce găseau străinii în țările lor de baștină, aceștia sunt fascinați și impresionați de faptul că românii din rândul elitei politice, dar și cei de rând, aveau conștiința originii lor

romane și că în obiceiurile și în tradițiile populare era păstrată această moștenire. La fel, o parte însemnată din carte este despre resursele, administrarea țărilor, sistemul politic și soluțiile avansate de voiajorii aflați în Principate, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a românilor. Una din cele mai frecvente și mai dese remarci făcute de voiajorii analizați este cea privind bogăția din Principate, slaba lor administrare, corupția endemică, precum și sărăcia și exploatarea populației românești. Astfel, în lucrarea noastră încercăm, cu ajutorul și prin ochii călătorilor, să constatăm existența unor realități, unele pozitive, altele negative, dar și să le explicăm cauzele. Nu suntem deschizători de drum, dimpotrivă tema a fost investigată intens și a suscitât atenția a numeroși autori români și străini, dintre care îi amintim pe câțiva, anume: Nicolae Iorga, Pompiliu Eliade, George Pascu, Paul Cernovodeanu, Maria Holban, P.P. Panaitescu, Klaus Heitmann, Dan Amadeo Lăzărescu, Andrei Cornea, Nicolae Isar, Pierre-Yves Beaurepaire, Pierrick Pourchasse, Daniel Barbu, Nicolae Bocșan, Sorin Mitu, Toader Nicoară, Mihaela Grancea, Neagu Djuvara, Alexandru Duțu, Germaine Lebel, Larry Wolf, Maria Todorova, Ștefan Lemny etc. Acum, la finalul proiectului de față mă gândesc că poate ar fi mai indicat ca perioada de timp investigată să fie mai mare și să fie completată cu un capitol despre însușirile românilor, despre calitățile și defectele lor. Poate că într-o ediție viitoare și aceste aspecte, și poate și altele, vor fi avute în vedere.

Cartea este până la urmă despre români și despre țările lor, despre obiceiurile, credințele, tradițiile, sistemul politic din epocă, precum și despre soluțiile propuse de străini pentru modernizarea societății. Este despre locul și rolul românilor în istoria Europei în secolul al XVIII-lea. Majoritatea străinilor aflați aici scriau printre multele informații lăsate și următoarea care merită evidențiată: „Țara este bogată și frumoasă, dar este foarte rău administrată”. Aceste informații despre lumea românească, așa cum au fost ele văzute, percepute și consemnate de voiajorii străini, au fost interpretate și analizate „fără ură și părtinire” de istoricul contemporan. Uneori, relatările voiajorilor conțin observații și îndemnuri pentru o mai bună organizare și administrare a țării, precum și critici ascuțite la adresa clasei politice și a domnitorilor din Principate. Ei sunt cei responsabili și atunci, ca și în prezent, de cum funcționează țara. În lucrare este vorba și despre mulțimile „anonime și tăcute” care interacționează cu voiajorii și devin astfel personaje istorice. Sunt plătitorii de dări și impozite, cei care prestează obligații către stăpâni, sunt până la urmă principalii producători de bunuri. Ei sunt țara și cei care țin țara, așa cum apărea și în ultimatumul adresat de țărani răsculați în 1784, nobilimii asediate în cetatea Devei. Sau, în Proclamația rostită de Tudor Vladimirescu, peste doar câteva decenii.

Pentru ca lectorul să înțeleagă mai bine realitățile din epocă am introdus în volum numeroase hărți, stampe, litografii și desene din epoca investigată și din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Lucrarea este despre istoria unui neam din care fac și eu parte, asemenea părinților mei, pe care îi întrezăresc uneori, printre sutele de români descriși de călătorii străini, ca fiind modești, chiar timizi, fără știință de carte, dar cu multă generozitate, cu bună cuviință și cu frică de Dumnezeu. De aceea, cartea de față am

scris-o și cu gândul la părinții mei trecuți la cele veșnice, Ioan și Maria, la soția mea, Verona și la fiul meu, Ioan-Paul, dar și la românii care încă își iubesc neamul, credința și țara.

Din unele capitole din carte au fost publicate studii în decursul anilor, în publicații din țară și din străinătate, pentru a vedea opinii și puncte de vedere avizate despre cercetarea noastră.

Se cuvine să aducem mulțumiri profesorilor și colegilor de breaslă care au avut răbdarea să lectureze fie capitole din carte, fie întreaga lucrare, și ne-au oferit sugestii și indicații prețioase. Ei sunt numeroși și îi amintesc doar pe câțiva dintre ei, anume: Ion Eremia, Igor Șarov și Igor Bercu, Universitatea de Stat din Moldova, Ioan-Aurel Pop, Academia Română, Dan Octavian Cepraga, Universitatea din Padova, Ioan Bolovan și Șerban Turcuș, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Cristian Luca, Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția, Mihai Răzvan Ungureanu, Universitatea din București, Jérôme Buridant, Universitatea Jules Verne din Amiens, Cătălina Iliescu Gheorghiu, Universitatea din Alicante, Gabriel Moisa, Ioan Derșidan, Stelian Nistor, Laura Ardelean și Cosmin Patca, Universitatea din Oradea, Florina Ciure, Muzeul Țării Crișurilor, Paul Șipoș, Science Po, Victor Marola, Biblioteca Academiei Române etc. De asemenea, grațitudinea noastră se îndreaptă și spre cele două edituri de care sunt legat profesional și sentimental, anume: Editura Universității din Oradea și Centrul de Studii Transilvane, sub siglele cărora a fost publicată cartea.